

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ВИКЛАДАННЯ МАТЕМАТИКИ

Панченко В.О.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

У статті розглядаються питання оновлення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Акцентується увага на підготовці студентів до творчої педагогічної праці. Визначаються головні завдання навчання майбутніх учителів у виші з розвитку творчих можливостей дитини. Виділяються якості вчителя, які дозволяють виявити творчий потенціал учнів. Розкриваються головні шляхи підвищення якості математичної підготовки студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, формування творчої особистості, творче мислення, продуктивна математична освіта.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку освіти ринок праці потребує педагогів, котрі у своїй роботі передовсім будуть орієнтуватися на розвиток особистості учня, тобто учителів, які навчатимуть дитину бути творчою та самостійною. Водночас виховання креативної особистості школяра неможливе без права педагога на власну творчість, який повинен мати відповідні умови для того, аби здійснювати пошуки своєї технології здійснення навчально-виховного процесу. Тож педагогічна творчість має дві складові: творчість учителя і творчість учнів, що є невід'ємними одна від одної та взаємодоповнюючими. Проте нинішня система освіти взагалі та система підготовки майбутніх учителів початкової школи зокрема недостатньо сприятливо впливають на розкриття потенціалу студентів. Потребує уваги питання професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, зокрема формування їхньої творчої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню оновлення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи присвячені праці В.І. Бондара, Н.М. Бібік, Т.М. Байбари, Н.А. Глузмана, Я.П. Кодлюк, О.Я. Савченко, С.О. Скворцової, Л.О. Хомич, у яких розкриваються загально-педагогічні та методико-математичні аспекти вдосконалення цієї галузі. У роботах М.В. Богдановича, Н.Б. Істоміної, Л.П. Кочиної [1, 5, 6] та інших розглядаються питання методичної підготовки майбутніх педагогів.

На необхідність підвищення розвиваючої функції навчання звертає увагу З. І. Слєпкань: «завдання вчити навчатися передбачає розвиток у школярів самостійного мислення, активізацію їх пізнавальної діяльності, творчої ініціативи» [11]. Ґрунтовний аналіз педагогічної творчості вчителя дає С. О. Сисоева [10].

Актуальними в галузі даної проблематики є дисертаційні дослідження Н.В. Воскресенської [2], Д.Г. Іванової [4], Л.А. Макрідіної [7], Н.Б. Максименко [8]. Автори висвітлюють проблеми підготовки майбутніх учителів, вивчають питання взаємодії дидактичної та методичної підготовки вчителів початкової школи, формування творчого ставлення до професійної діяльності.

Розглядаючи науково-методичні розвідки, які стосуються початкової математичної освіти

(М.О. Бантової, Г.В. Бельтюкової, М.В. Богдановича, Н.Б. Істоміної, Л.П. Кочиної, М.І. Моро, А.М. Пишкала, С.О. Скворцової), робимо висновок, що потрібно актуалізувати проблему творчої педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкових класів.

Не дивлячись на те, що науковці в різні часи присвячували свої розвідки проблемі підготовки майбутнього вчителя до розвитку творчого мислення молодших школярів, науково обґрунтованої методики цілеспрямованого формування творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи, доступної методичної літератури недостатньо.

Мета статті – розглянути шляхи підготовки майбутніх учителів початкових класів до творчої педагогічної діяльності у процесі навчання математики.

Виклад основного матеріалу. Процес реформування вищої освіти на основі впровадження компетентнісного підходу, що є ключовим у процесі модернізації вищої освіти в Україні, з підготовки майбутніх учителів початкової школи визначено вимогами Державного стандарту вищої педагогічної освіти та науково-методичними розробками.

Активна творча діяльність учителя має позитивний результат у тому випадку, коли базується на двох засадах: розвитку творчої активності студентів у вузі та подальшій організації творчого пошуку вчителя в школі. Саме тому одне з головних завдань навчання майбутніх учителів у виші є розвиток їхніх творчих здібностей, нестандартного мислення, формування вмінь та навичок здійснювати в майбутньому навчально-виховний процес на творчому рівні. Тільки за умови, що педагог передусім акцентуватиме увагу на розвитку потенційних творчих можливостей дитини, формуванні її творчої особистості, він зможе оволодіти тими формами, методами і засобами педагогічної діяльності, які забезпечують розвиток креативних ідей особистості, мотивів, особистісних якостей, здібностей, що сприяють успішній творчій діяльності. У своїх дослідженнях С. О. Сисоева зазначає: «...ефективність розвитку творчої особистості учнів значною мірою визначається підготовкою вчителів до формування творчої особистості учня в навчально-виховному процесі» [10].

Проаналізувавши науково-педагогічну літературу, ми визначили найважливіші риси педагогічної творчості педагога. До них відносимо здатність до нестандартного рішення, пошуково-проблемний стиль мислення, уміння створювати проблемні, нестандартні навчальні і виховні ситуації, оригінальність у всіх сферах своєї діяльності, творча фантазія, розвинена уява, специфічні особистісні якості (сміливість, готовність до ризику, винахідливість, цілеспрямованість, оптимізм, ентузіазм, настирливість, упевненість, кмітливість, інтуїтивне відчуття нового, оригінального та ін.). М. М. Поташич [9] виділяє якості вчителя, які дозволяють виявити творчий потенціал учня: спрямованість на формування творчої особистості школяра, педагогічний такт, здібність до емпатії, вміння розвивати дитячу уяву, ставити цікаві, нестандартні питання, артистизм, уміння створювати проблемні ситуації, спонукати до питань, почуття гумору. Творчому розвитку майбутніх учителів сприяє створення соціально-педагогічних умов, що полягають у знаходженні оптимальних методів, організаційних форм та засобів, які б стимулювали їх творчу активність.

На нашу думку, підготовку педагога у викладанні математики молодшим школярам потрібно проводити в умовах формування інтересу до майбутньої професії та активної позиції, адже це позитивно впливатиме на розвиток критичного мислення щодо різноманітних методичних позицій творчості у проектуванні продуктивної математичної освіти, а також практико-орієнтованих умінь в організації різних видів навчально-пізнавальної діяльності.

Здобуваючи професію педагога, студенти повинні вміти: 1) визначати навчальну мету, формулювати цілі, планувати структуру уроку; 2) здійснювати ситуаційне моделювання, тобто встановлювати дидактичне навантаження завдань, застосовувати різноманітні методи і прийоми до конкретної навчально-дидактичної ситуації; 3) оптимально застосовувати теоретичні знання до вирішення практичних завдань, методично грамотно керувати процесом навчання математики молодших школярів, проводячи діагностичні процедури в системному моніторингу за розвитком математичного мислення молодших школярів.

Зазначимо, що сучасна педагогічна наука демонструє напрями освітніх змін у теоретичній площині відповідно до державних стандартів та через практичне впровадження особистісно орієнтованої моделі навчання. До процесів оновлення математичної освіти належать реформування та модернізація, що пов'язані з життєдіяльністю математичної освіти, фундаментальністю математичної підготовки, формуванням математичного стилю мислення, дієвістю застосування математичних знань на широкому колі математичних завдань з теоретичним та прикладним змістом.

Якщо порівнювати традиційну систему навчання з інноваційною, то перша має орієнтацію на передачу знань, друга – на гуманізацію, оновлення навчального процесу, що передбачає формування творчої особистості.

Розглянемо структуру математичної освіти та її компоненти: 1) змістовий (математичні знання, математичні поняття, властивості арифметичних дій, які відбиваються у програмі з математики);

2) операційний або математичні уміння і навички (обчислювальні, графічні, вимірювальні); 3) творчо-діяльнісний (формування в учнів досвіду навчально-творчої діяльності); 4) особистісний (цілеспрямоване формування у молодших школярів емоційно-оцінного ставлення до предмета) [12].

Аналіз науково-педагогічної літератури переконує в тому, що майбутнього вчителя потрібно знайомити з методичними принципами роботи з розвитку здібностей учнів, такими як принцип активної самостійної діяльності учнів, принцип урахування індивідуальних та вікових особливостей учнів, принцип постійної уваги до розвитку різних компонентів математичних здібностей, принцип змагання, принцип професіоналізму, принцип яскравості, принцип повного навантаження учнів.

У сучасних умовах розвитку освіти слід зосереджувати увагу на гуманістичній спрямованості педагога у стосунках з учнями, глибоких знаннях навчального матеріалу з предметів, що викладаються в початковій школі, зокрема математики.

Напрями вдосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до навчання математики повинні розроблятися з урахуванням принципів сучасної освітньої системи. Вважаємо, що один із шляхів підвищення рівня якості такої підготовки студентів – це опрацювання науково обґрунтованих методичних систем навчання із фахових дисциплін, що допомагатиме активізації навчально-пізнавальної, науково-дослідницької діяльності майбутніх фахівців, сприятиме розкриттю їхнього творчого потенціалу, збільшенню ролі самостійної та індивідуальної роботи і ґрунтуватиметься новітніх педагогічних та інформаційних технологіях навчально-виховного процесу. Саме у вищій студент повинен надбати, розвинути творчі вміння, якості, здібності, які в подальшому сприятимуть успішній професійній діяльності, зокрема у викладанні математики.

Вивчення курсу «Методика навчання освітньої галузі «Математика» організовуємо таким чином, щоб викликати у студентів потребу у творчому застосуванні знань, розвитку здібностей, нестандартного мислення і подальшого розвитку. У процесі викладання курсу знайомимо студентів з особливостями реалізації програми з математики для 1-4 класів, із новими досягненнями методичної науки, показуємо розвиток методики навчання математики відповідно інноваційних процесів, які відбуваються в початковій школі, розглядаємо шляхи подальшого вдосконалення початкового навчання математики, організовуємо обговорення студентами різних підходів до розв'язання одного і того ж теоретичного питання, особливо стосовно їх висвітлення в різних підручниках, але таких, що рекомендовані Міністерством освіти і науки України.

Розвитку творчого мислення і уяви сприяють лекції, на яких аргументується і мотивується тема, чітко визначаються мета і завдання, розкриваються сучасні підходи і концепції, використовуються діалогова лекція, лекція-бесіда, лекція-консультація. До таких лекцій студентам заздалегідь пропонуються завдання проблемного характеру, щоб потім інформацію обговорити, доповнити й узагальнити під керівництвом викладача.

Як показали наші дослідження, систематичні практичні заняття, на яких студенти вчаться виконувати різноманітні методичні завдання (аналіз програм, методичних посібників, підручників, типових помилок, що виникають під час опрацювання тієї чи іншої теми, складання завдань диференційованого характеру, добір дидактичних ігор та ін.), допомагають студентам вчитися моделювати уроки математики, обирати найбільш ефективні методи і прийоми навчання і виховання учнів на кожному етапі уроку, обґрунтовувати вибір методів і прийомів навчання і виховання. Студенти вчаться складати самостійні роботи відповідно до тем уроків, підбирати наочні посібники, складати індивідуальні картки, підбирати із підручників вправи, які сприяють засвоєнню даного поняття, моделювати ігрові ситуації, а також уроки математики за дидактичними системами діючих підручників М.В. Богдановича, Г.П. Лишенка та Ф.М. Рівкінд, Л.В. Оляницької.

На лабораторних заняттях студенти здобувають необхідні вміння, пов'язані з підготовкою й організацією процесу навчання для викладання освітньої галузі «Математика» в початковій школі (мікровикладання фрагментів уроків математики, спостереження й аналіз уроків та виховних заходів, оцінювання усних і письмових робіт тощо).

Важливу роль для розвитку творчої активності студентів відіграє педагогічна практика, оскільки вона безпосередньо сприяє формуванню практичних умінь і навичок для викладання освітньої галузі «Математика» в початковій школі. Організація самостійної роботи з курсу «Методика навчання освітньої галузі «Математика»

передбачає виконання системи завдань дослідницького характеру, які сприяють оволодінню загальними і частковими питаннями методики викладання математики.

Одною із форм науково-дослідної діяльності є написання курсової роботи. Її мета – формування в студентів рефлексивної позиції, яка орієнтує його на усвідомлення й аналіз власної діяльності під час викладання освітньої галузі «Математика», на педагогічну творчість, самостійну дослідницьку діяльність. Тематика курсових робіт може бути пов'язана з одним із розділів методики викладання математики або з проблемами розвитку сучасної початкової математичної освіти.

Висновки і пропозиції. Підбиваючи підсумки, можна сказати, що професійно-педагогічна готовність студентів до розвитку творчої активності молодших школярів на уроках математики є інтегративною якістю особистості. Вона є складною системою, адже складається з різних мотивів, психологічних якостей, установок, професійних знань, умінь і навичок, а також досвіду особистості, що сприяє успішному здійсненню професійної діяльності в аспекті збагачення творчого потенціалу учнів, який своєю чергою визначається ступенем сформованості творчої особистості. У його основі лежить спрямованість на творчість у професійній діяльності.

Виконана робота не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Окремі питання потребують подальшого дослідження, зокрема, визначення провідних психолого-педагогічних факторів, які впливають на ефективність підготовки майбутніх вчителів до розвитку творчої активності учнів.

Список літератури:

1. Богданович М. В. Методика викладання математики в початкових класах / М. В. Богданович, М. В. Козак, Я. А. Король. – Тернопіль: Богдан, 2001. – 345 с.
2. Воскресенська Н. Дидактико-методична підготовка студентів: дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Воскресенська Н. В. – К., 1996. – С. 43-90.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-p>
4. Иванова Д. Формирование готовности будущих учителей к развитию творческой активности младших школьников: дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Иванова Д. Г. – Одесса, 1997. – 208 с.
5. Истомина Н. Активизация учащихся на уроках математики в начальных классах: пособие для учителя / Истомина Н. Б. – М.: Просвещение, 1985. – 64 с.
6. Кочина Л. Навчання математики в першому класі: посібник для вчителя / Кочина Л. П. – К.: Літера ЛТД, 2002. – 152 с.
7. Макридина Л. Формирование у студентов педагогических училищ творческого отношения к профессиональной деятельности: дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Макридина Л. А. – К., 1996. – С. 51-104.
8. Максименко Н. Взаимосвязь дидактической и методической подготовки учителя начальной школы в педагогическом вузе: дисс. канд. пед. наук: 13.00.01 / Максименко Н. Б. – К., 1995. – С. 100-145.
9. Поташник М. Педагогическое творчество: проблемы развития и опыт: пособие для учителя / Поташник М. М. – К.: Рад. шк., 1988. – 187 с.
10. Сисоева С. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / Сисоева С. О. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 406 с.
11. Слепкань З. Психолого-педагогические основы обучения математике: метод. пособие / Слепкань З. І. – К.: Радшк., 1983. – 193 с.
12. Фадеева Т. Інноваційні технології навчання математики у початкових класах: навчально-методичний посібник для студентів психолого-педагогічного факультету педагогічного університету / Фадеева Т. О. – Кіровоград: Авангард, 2011. – 95 с.

Панченко В.А.

Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды

ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКОЙ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ К ПРЕПОДАВАНИЮ МАТЕМАТИКИ

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы обновления профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы. Акцентируется внимание на подготовке студентов к творческой педагогической работе. Определяются главные задачи обучения будущих учителей в вузе по развитию творческих возможностей ребенка. Выделяются качества учителя, которые позволят определить творческий потенциал учеников. Раскрываются главные пути повышения качества математической подготовки студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, формирование творческой личности, творческое мышление, продуктивное математическое образование.

Panchenko V.O.

Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

THE FORMATION OF THE CREATIVE PERSONALITY OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL PREPARATION FOR TEACHING MATHEMATICS

Summary

The report deals with the issues of professional update training of future primary school teachers. The focus is on preparing students for creative pedagogical work. The main tasks of training future teachers in universities of developing creative abilities of the child are identified. The teacher quality that can detect creative potential of students is defined. The main ways to improve mathematical preparation of students are revealed.

Keywords: professional training, forming of a creative personality, creative thinking, productive mathematical education.